

De Heraut

door de

Gereformeerde Kerken in Nederland.

Het nadrukken van den inhoud van dit blad is verboden overeenkomstig de Wet op het Auteursrecht.

Zondag 17 September 1916. N°. 2017.

Dit blad wordt geregeld des Vrijdags aan de geabonneerden verzonden. Blijven van medewerkers, ingezonden stukken en alles wat verder den inhoud van dit blad betreft, te adresseren aan de REDACTIE. Abonnementen en Advertenties aan de ADMINISTRATIE, Bureau: Warmoesstraat 59, te Amsterdam. Inzendingen, die later dan Zondagdag 's nachts om 12 uur worden ontvangen, kunnen voor het nummer van die week niet meer in aanmerking komen.

Abonnementsprijs: franco aan huis, per drie maanden f 1.20, voor België per jaar f 5.30 bij vooruitbetaling, voor het verdere Buitenland en Ned.-Indië per jaar f 8 bij vooruitbetaling. Afzonderlijke nummers f —.10. Abonnementen worden aangenomen door het Bureau te Amsterdam, Boekhandelaars, Postdirecteuren enz. Advertenties: van 1 tot 8 regels f 1.20, voor elke regel meer f —.20. Aanvragen en vermelding van Heidegaven f —.12 per regel.

Van de Volleinding.

CCXVII.

ZESDE REEKS.

XI.

Hij verlost en redt, en Hij doet teekenen en wonderen in den hemel en op de aarde. Die heeft Daniel uit het geweld der leeuwen verlost.

Daniel 6 : 28.

We komen thans tot Daniel, op wiens geschrift we iets uitvoeriger moeten ingaan. Tweeërlei dringt hietoe. In de eerste plaats de ver strekkende betekenis van geheel Daniels optreden en van wat hij ons zelf desaan gaande bericht heeft, en ten andere de loochening van de echtheid van zijn achtregelen geschrift, gelijk dit begon in de laatste jaren der 18e eeuw, klimmend in de negentiende eeuw doorging, en nog steeds ook van ethische zijde wordt doorgezet. Ook toch onder de ethische godgeleerden ging de bestrijding van de echtheid van het boek Daniel met zulk een hand over hand toenemende kracht door, dat ons noch ten onzent, noch in Duitschland ook maar één theoloog meer bekend is, die historisch aan Schleiermachers school zich aansloot, en toch voor de echtheid van het boek Daniel het pleit nog dorst opnemen. We behoeven slechts Kliefoth, Krauchfeld en Zundel te noemen, om te doen uitkomen, hoe Daniels geschrift ook onder de streng wetenschappelijke exegeten in Duitschland nog warme verdedigers vindt, maar even stellig staat vast, dat ge deze pleitbezorgers onder de ethischen niet meer vindt. Men moet zich, vooral wat het boek Daniel betreft, den loop van zaken helder voorstellen. In de pas opkomende Kerk des Nieuwen Testaments is het geloof aan de echtheid van het boek Daniel als vanzelf uit de heilige traditie van Israël overgegaan. Alleen van Porphyrius, een heidenschen zeloot, die het Christendom in zijn eerste opkomen fel bestreed, wordt ons gemeld, dat hij de loochening van de echtheid van Daniels geschrift aandorst. Dit feit is ons door den kerkvader Hieronymus medegedeeld, die tevens op de onbeduidendheid en nietszeggendheid van Porphyrius' beweren afdoende kritiek gaf. Sinds echter is de echtheid van het boek Daniel alle eeuwen door zoo onder de Oostersche als onder de Westersche Christenen, en evenge onder de Roomsche als onder de Protestantsche theologen, vaste regel geweest, iets wat gelijkelijk geldt van de Lutherische en de Gereformeerde exegeten. Eerst in den jammerlijken tijd van geloofsverval die met de opkomst van het Rationalisme inging, heeft het ongeloof, even beslist als tal van andere heiligheden in de Schrift, zoo ook het boek Daniel aangetast. Het begon bij Michaels. Dit vond bijval bij diens geestesverwanten Berthold en Gesenius, en later vooral in de Wette, en na hen en op hun voetspoor hebben toen Rosenmüller, Hitzig, Knobel, Ewald en Lucke den strijd tegen dit Oud-Testamentisch geschrift voortgezet. En sinds hebben Kamphausen, Gall, Riessler en Marti, naar ze zich inbeelden, voor goed aan dit Oud-Testamentisch geschrift den genadeslag toegebracht. Een hunner schreef zelfs in 1901: 'De poging, nog tot in den laatsten tijd aangewend, om ter wille van de oude traditie de herkomst van het boek Daniel uit den tijd der ballingschap te handhaven, verdient zelfs geen wederlegging meer'.

Nu staat hier van Hengstenberg tot Zundel gelukkig een even achtbare reeks van mannen der wetenschap tegenover, die, aan deze kritiek alle eere der wederlegging gevend, met beslistheid voor het standpunt der vaderen zijn opgekomen. Men versta dus wel, dat de Kerk van alle eeuwen zich onder het oud en het nieuw Verbond aan de volstrekte geloofwaardigheid van Daniels geschrift heeft vastgeklemd, en dat de tegenspraak der kritiek nog geen anderhalve eeuw zich geroerd heeft, opgekomen is in de geloofloze dagen van het kiste Rationalisme, en, zoo men de ethische school ter zijde afschuilt, dusver nog uitsluitend onder de modernen en half afgedooften bijval vond. Hengstenberg, Havermick, Ebrard, Delitzsch, Hofmann, Anberlen, Keil, Kliefoth, Krauchfeld en Zundel, om alleen deze gevierde namen te noemen, hebben, wel ver van met deze geloofloze kritiek med af te doen, veeleer nog moeite ontnieu, om alle tegenspraak in haar onhoudbaarheid ten toon te stellen, en met kracht en beslistheid voor de volwaardigheid van het boek Daniel op te komen. Ook onder de Joden

houdt het geloof aan het boek Daniel nog steeds aan. Zelfs is in Gallicie van den Jood Peisach Thau, te Voslau-Gairnfairen, nog pas een geschrift in twaalf hoofdstukken verschenen, ten betooge, dat ook de thans woedende wereldoorlog geheel beantwoordt aan wat door den Profet Daniel was aangekondigd. Al kan nu aan dit geschrift van Peisach Thau, daar hij koopman was en geen rabbijn, geen hooge wetenschappelijke betekenis worden toegekend, toch verdient het de aandacht, dat ook onder Israël het vasthouden aan Daniels profetie zulk een betekenis behield.

Natuurlijk mag en moet van meet af op dit eeuwenlange gebruik van Daniel zoo in de oude als in de Christelijke kerk volle nadruk worden gelegd. Het is steeds in hooge mate veracht, indien het geloof aan een indrukwekkende verschijning of gebeurtenis eeuw na eeuw stand houdt, en daarna voor het eerst aangetast en verzwakt wordt in een periode, waarin twijfelzucht en onloof de vastigheid der belijdenis in Christus Kerk begint los te wrikken. Kon men zeggen, dat Michaels en zijn medepleiters voor het overige warm-geloofige mannen waren geweest, en dat ze slechts op dit één punt van Daniel ernstige tegenspraak hadden doen verluiden, men zou van zelf aan hun protest nog meerdere waarde kunnen toekennen. Maar zoo stond het van meet af niet. Het stond bij het eerste verzet dat opkwam, zoo heel anders. Michaels en de zijnen waren nog niet wat wij 'modernen' noemen. Er was in hun overtuiging een nog te waarneembare supra-naturele neiging. Maar zóóver was bij deze mannen toch het ongeloof reeds voortgeschreden, dat ze met de groote geloofsmysterien reeds gebroken hadden, en op tal van wonderen heiligheden met twijfelenden blik neerzagen. Zoo had men in hen niet te doen met vurige geloofsheiden, die slechts op dit ene punt aan het wankelen waren geraakt, maar moet veeleer erkend, en steeds in het oog gehouden, dat in heel dezen kring van tegensprekers anker na anker was prijsgegeven, en dat hun geloofssterkte, althans bij hun studien en in hun wetenschappelijke werken, reeds met 40 van de 100 pct. gedaald was. Steeds is die geloofsverwatering bij deze gekmakte belijders toen verder doorgegaan. Schier in elk tiental jaren werd opnieuw een fundamentstuk van onder het geloofsgebouw van deze mannen weggenomen. En nu zijn velen reeds zoover, dat ze niet aarzelen zelfs de zondeloosheid en onbesmette heiligheid van den Christus prijs te geven.

Heil tegenover dit loslaten van de H. Schrift werd toen door deze mannen steeds meer in het subjectieve gezocht, en het is hietaan, dat ze een tijdlang zelfs zeker succes dankten. Vergoot toch niet, dat de meer getrouwe belijders bij hun vasthouden aan de Heilige Schrift maar al te vaak verliepen in een te eenzijdig nadruk leggen op het uitwendige van de Openbaring. Hoevele reeksen van predikers hebben niet eeuw na eeuw de Gemeente Gods van hun kansel pogen te stichten met vast beroep op de wonderen feiten en gebeurtenissen, waarvan de Schrift meldt, zonder dat ze er ook maar van verre in slaagden, tolk te zijn van den geest die achter die Openbaring school en ze had voortgebracht. Hoevele zijn er niet, die nu nog de Godspraak uit de Schrift lezen, zonder dat de geestelijke bezieling die er in tintelt, tot hun eigen ziel doordringt. Het is, helaas, eenmaal zoo, dat slechts weinigen er in slagen om de beide zijden van het geloofsleven even krachtig tot gelding te brengen. Zij die 't mystiek geestelijke minnen, laten zoo licht de feiten en de stellige uitspraken los, en omgekeerd, diegenen die met klem en kracht aan de feiten en aan die vaste uitspraken vasthouden, verstijven zoo vaak in een geestelijke ongevoeligheid. 't Rijkt zijn uiteraard zij er aan toe, die met vasten blik op de feiten, van het heilige weten te getuigen, en met vaste klem van het geloof de uitspraken op heilig gebied in zich weten op te nemen, maar die dan ook tegelijk in de ziel den geestelijken drang, de heilige aandrif gevoelen, die uit die feiten en uit die woorden tot hen komt. Hieruit vooral nu is het te verklaren, dat vrijere geesten de feiten meer naar eigen zin en lust poogden te vervormen, en het geopenbaarde woord meer op den klank af aanpassen aan hun eigen overleggingen, ten einde op die wijze niet anders vast te houden, dan wat voor hen persoonlijk leefde, en hen bezielen kon. Men wilde nu eenmaal geen letterkreeft, men wilde geen napaater wezen. En zoo kwam het er dan ten slotte toe, dat men eenzijdig warme geestelijke kringen kreeg, maar die alle vastigheid opsmol

ten, en dat daartegenover ten slotte een kring van stoere belijders stond, maar die geestelijk schier doof was. Het was dit proces tusschen het vaste in zijn vorm en het geestelijk plooibare en vrije, waaruit door Schleiermacher ook ten onzent de ethische school opkwam. Vandaar dat het geen zweem van verwondering behoeft te wekken, dat ook ten onzent de ethische school reeds in 1875 geneigd bleek, Daniel prijs te geven. Daniel was nu eenmaal niet echt, en daarom Daniel moest steeds meer door de Kerk worden losgelaten.

Deze houding van de Rationalisten, de Modernen en de Ethischen zou op zichzelf nog minder geschaad hebben, indien deze alsoortige bestrijders tegen het boek Daniel met spot en felheid waren losgebrand. Felheid hummerijds zou vanzelf geleid hebben tot onverzettelijkheid van geloovige zijde. Maar juist dat deed men. Veeleer is geen critische strijd zachtzinniger gevoerd dan juist de critiek op het boek Daniel. Hiervoor nu bestond een sterk sprekende reden, een reden hierin met name gelegen, dat wie de echtheid van het boek Daniel aanrandde, rechtstreeks in botsing kwam met de stellige uitspraken van den Heer. Ook onzerzijds moet daarom op het hier intredend getuigenis van Christus en zijn apostelen met volten nadruk gewezen worden. We zullen dit zelfs met eenige uitvoerigheid doen, wijl het voor ons en voor ieder die vast met zijn geloof in Christus staat, de zaak uitwijst. Eerst echter moet er op gewezen, hoe 't mede uit het beroep, dat de Christus op Daniel deed, verklaard moet worden, dat de bestrijders van Daniels echtheid zoo zachten toon aannamen. Geen woord van berisping zelfs kreeg men ten laste van de valsche verzuimers van Daniels boek te beluisteren. Veeleer werd over die verzuimers op de meest cervolle, op een bijna vereerende wijze geoordeeld. Zelfs poogde men den indruk te vestigen, alsof zij, die in den Makkabeentijd dit boek hadden opgesteld, het niet anders hadden gedaan dan met een goed en nobel doel. Deze opstellers en verzuimers, hetzij één schrijver of meerderen saam, doorleefden zelve, zoo zegt men dan, den jammer en de ellende, waarin Antiochus Epiphanes de vromen te Jerusalem gedwongen had. Het was nameloos wat deze heiligen te Jerusalem destijds te verduren hadden. Het scheen hun of het einde nabij was. Om zich heen ziende, ontwaarden ze dan ook, hoe hoog het gevaar onder de vromen krom, om ten slotte zelve onder den niet meer uit te houden druk te bezwijken, en van hun geloof af te vallen. Dit waarnemende, heeft toen de samensteller van dit boek zijn drijf doen dienen, om aan deze vervolgd vromen nieuwen geloofsmoed in te boezemen. Zij die dit boek samenstelden, zegt men dan, waren mannen met staatkundig doorzicht, die reeds de voortekenen bespeurden van den val van Antiochus. Het kwam er dus nog maar op aan, om de vervolgd en gepijnigde vromen voor zeg een drietal jaren stand te doen houden. En om dit te bewerkten, stelden ze toen dit geheele boek van Daniel saam. Daaruit toch moest blijken, dat, zoo men nog maar een drietal jaren volhield, de redding uit Egypte nabij was.

Dit nu vonden de verwerpers van Daniels echtheid zoo teeder bedacht, dat ze over de phantasie die toen te hulp werd geroepen, als over een goede, onschuldige inkleeding heenzen, en het veeleer loofden en bewonderden, dat er toen althans nog een enkele Jood te Jerusalem werd gevonden, die blijkbaar door zulk een verzonnen verhaal als hier werd opgedischt, zijn volk nog poogde te redden. Het was dan wel alles verzinzel en geheel onware voorstelling, maar het was toch zoo lief, zoo echt patriottisch, en zoo geloovig bedoeld, dat er hier althans zeer wel van een heiliging van het middel door het edele doel mocht gesproken worden. Deze beschouwing nu bracht te wege, dat de verwerpers van Daniels geschrift geen hard woord uit hun pen lieten vloeien, en veeleer den nobelen zin loofden, die de productie van dit verzonnen geschrift had ingegeven. Hoe hard en wrede de handlangers van Antiochus Epiphanes te Jerusalem ook te werk gingen, er was dan toch een kleine schaar van vromen, die tot den einde toe volhard heeft. De Makkabeërs hebben het initiatief voor hun heroïsme juist aan Antiochus wredeheid ontleend. En al is 't niet meer tot een herstel van Davids Koningschap gekomen, de uitkomst leidde dan toch tot vlak het tegendeel van wat Synes wrede Koning bedoeld had. Zijn toelag was geweest om den dienst van Jehovah eens en voor altijd

te niet te doen, en de uitkomst leidde er toe, dat juist omgekeerd in de tweede helft der tweede eeuw voor Christus het geloof zich te Jerusalem vaster inzette, dan het dit zelfs in Davids dagen vermocht.

Dat nu de Rationalisten eerst, en na hen de Modernen, voor dit spel der phantasie, gelijk dit in Daniels boek voor ons zou liggen, niets dan waardeering hadden, laat zich begrijpen. Wie van de vastigheden der Schrift overstapt in de dichterlijke verzinning, en de phantasie meent te mogen eeren, voelt zich ten slotte aan niets meer gebonden, en kan in een spelen met het heilige, gelijk de pseudo-Daniel zich dan zou veroorloofd hebben, moeilijk iets zondigs zien. Maar althans de ethischen hadden zich nooit mogen laten verleiden om het tegen ons in Daniels geschrift geboden wordt, aldus te verklaren. Op hun standpunt hadden deze ethische critici zonder bedenking kunnen toegeven, dat in de zware, harde tijden onder Antiochus Epiphanes een pseudo-Daniel zich had aangediend, om het bang benarde volk te sterken en te bemoeiden. Stel een geestelijk ziener in die dagen had zich veroorloofd onder den naam van Daniel een geschrift uit te geven, dat bemoeiende taal te hooren gaf en een profetie inhield van een eendelijke verlossing die ten slotte toch op deze verdrinking volgen zou, het zou ons niet hebben toegelachen, en we gelooven niet, dat zelfs zulke schijnbetiteling er mee zou hebben door gekund, maar ware het hierbij gebleven zoo kon men er een poëtische uiting in zien van wat ter bemoeiding van het arme, bedrukte volk moest strekken. Alleen maar, en dit is het hoofdbewaar, waarop men hier stuit, wat Daniels geschrift ons biedt, is volstrekt niet enkel een bemoeiende poëtische en profetische toespraak, veeleer is het in hoofdzaak een mededeeling van feiten, en wel een mededeeling van beweerde feiten, die volstrekt verzonnen en gelogen waren, waarvan niets aldus geschied was, en zulks wel van feiten met inlassingingen van Goddelijke verschijningen en openbaringen, die puur uit 's mans eigen bedenskenen waren bijeen gevoegd. En dit nu overschrijdt zeer verre de grens die zelfs voor de stoutste phantasie des geloofs toelaatbaar is. Zoo speelt men met het heilige niet, en zoo mag men er niet medespelen. Onder artiesten veroorlooft men zich alles, maar op heilig terrein als geloovig kind Gods aldus met het heilige, met den Naam Gods, met de engelen en hemelgeesten, en met de bezweeringen Gods om te springen, is voor een kind van God dat 't niet maar heet, doch waarlijk is, volstrekt ondenkbaar. En stel al, er ware toen ter tijd een Jood geweest, die zulk een stoute verzinning en zulk een spelen met het heilige had aangedurfd, dan zou 't ons in elk geval voegen, dit met geen woord te verontschuldigen, maar zou 't onze plicht en roeping zijn, al zulks onvoorwaardelijk en wel zeer gestrenge af te keuren. Dat de heidensche phantasie aldus met de afgoden en hun satellieten speelde, zij daargelaten, maar op Israëlitisch terrein was voor zulk een niet met het heilige spelen der phantasie geen plaats. Ze dook in Israël nimmer op. De verbod voor Jehovah verbod het. En nu zich in te beelden, dat zulks toch in Israël niet alleen geschiedde, maar geoorloofd was, en zelfs prijs en lof verdiende, juist op een oogenblik toen de worsteling om leven of dood op 't hoogst gespannen stond, is met de belijdenis van een waachtig geloof volstrekt onverenigbaar.

Rationalisten en Modernen moeten voor zich zelf weten, of zij metterdaad kans zien, een phantasie, gelijk dan in Daniel voor ons zou liggen, historisch in Israëls omgeving en levensovertuiging plaats te geven. Wat ons aangaat, we ontkennen met beslistheid, dat dit kan. Zulk een puur verzinzel, zulk een looze poësie, zulk een geheel zwevende phantasie, als naar de bedoelde voorstelling in Daniels boek voor ons zou liggen, is in het milieu waarin het dan verschenen zou zijn, ten eenenmale overklaarbaar. Die verzinners toch leefde dan niet in het Oosten, niet te Ecbatana of te Susa, maar in Jerusalem zelf, en wel op een oogenblik toen de strijd voor den Jehovah-dienst er op 't uiterste gespannen was. En bij zulk een Jood kon van een phantasie als hier dan voor ons zou liggen, eenvoudig uit letterkundig en historisch oogpunt geen sprake zijn. Een letterkundig product als hier voor ons ligt, zou bij een omgeving als Jerusalem in Antiochus dagen aanbod, gepast noch gevoegd hebben. Vooral voor de Ethischen bestaat zelfs mogelijkheid niet, om in de uitvlucht der Rationalisten en Modernen

med af te doen. Voor hen toch zou een verzinners, die uit pure phantasie, alle feiten en gebeurtenissen ons voorspiegelde, gelijk ze in Daniels zeven eerste hoofdstukken voor ons liggen, niet een artist maar een man der leugen zijn geweest, die zich niet ontzag, onder inroeping van Gods bestel en onder de aandrif des Geestes, heel een reeks van gebeurtenissen te verhalen, waarvan niets geschied was, en die hij eenvoudig, wat wij platweg noemen, uit zijn duim had gezogen. Zulke verzinnende verhalen kunnen artistiek zelfs schoon zijn, indien ze blijven op het hun aangewezen terrein van het gewone, menschelek leven, maar ze zijn in Israël voor een ieder die geloof, ontolaatbaar, wanneer ze, gelijk in Daniels geschrift, als handeligen, daden en wonderen Gods worden voorgesteld, die met Goddelijke overmacht in het menschelek leven indrongen. Beweert derhalve een ethisch Godgeleerde of ethisch belijder, dat ook hem de grens die het heilige van het onheilige scheidt, nog wel ernst is, dan mag ook hij 't niet voorstellen, alsof zulk een pseudo-Daniel zich aan een onschuldige phantasie zou hebben overgegeven, en zou hij veeleer met ons een spelen met het heilige als in zulk een geval zou hebben plaats gevonden, onvoorwaardelijk moeten afkeuren.

Geldt nu nu reeds voor wie ethisch van professie is, dan geldt het natuurlijk nog voller zin voor wie Gereformeerd belijder zegt te zijn. De mogelijkheid zelfs van een pseudo-Daniel is voor ons uitsluitend, is wat in het boek Daniel voor ons ligt, niet echt, niet van Daniel zelf herkomstig, en niet in de 6e eeuw voor Christus te boek besteld, maar eerst in de tweede eeuw voor Christus valsche verzonnen, dan mag hier het doel nimmer geacht worden het ongeoorloofde middel te verschoonen. Bovenal, er zou dan geen sprake van mogen zijn, om zulk een pseudo-Daniel nog langer in onze Bijbel te dulden. De opsteller van dit boek zou dan, hoe goed ook zijn bedoeling ware geweest, zich door het schrijven en publiek maken van dit werk veeleer aan zeer ernstige zonde tegenover zijn God hebben schuldig gemaakt. Dat toch ware het een boek der meest plompe bedriegerij. Doch juist daarom moet dan ook met name op wat de Christus omtrent het boek Daniel betuigde, worden teruggegaan. Ook maar te onderstellen, dat ook de Christus door zulk een bedriegelijke phantasie misleid zou zijn, en zou geëerd hebben als een openbaring Gods, wat dan enkel product van een onheilige phantasie ware geweest, zou niet slechts aan de H. Schrift, maar aan de eere en de majesteit van Christus zelve te kort doen. Uit wat de Christus ten deze betuigde, blijkt toch, dat de Christus het boek Daniel gelezen had, de verhalen kende die er in stonden, en die verhalen geloofd heeft. Vraag, zou dit nu ook bij Jezus zelfbedrog en misleiding des geloofs zijn geweest?

Dr. A. K.

„Een wortel, die gal en alsem draagt“.

Dat onder vlieden niet zij een man, of vrouw, of huisgezin, of stam, die zijn hart heiden wende van den Heere, onzen God, om te gaan dienen de goden dezer volken; dat onder u niet zij een wortel, die gal en alsem draagt. Deut. 29 : 18.

Aan een wilde struik kunnen twee loten uitschieten, die derhalve van nature beide wild zijn. Maar ent ge nu op een van die twee loten een tam entel, dan is een volgend jaar de uitkomst, dat er aan diezelfde struik tweeërlei groeit, en wel de tamme vrucht aan de loot die geënt werd, en het oude wilde product aan de loot die ge niet hebt geënt.

Het eigenaardige hierbij nu is, dat beide, de wilde loot en de tamme geente loot, alsmu stoelen op eenzelfde wortel. En dit nu heeft zoo vaak het ongewenschte gevolg, dat 't entel toch weer verloopt.

Hierop nu wees Mozes, eer zijn einde naderde, het volk van Israël. Israël had nu de goden der heidenen afgezworen, en zich in 't Verbond ingesloten in den dienst van Jehovah.

Doch nu ontstond hiermee het gevaar, dat er toch weer afval insloep, en dat deze verzaaking van het Verbond den vrede in Israël verstoort, twist en verdeeldheid deed opkomen, en dat alsoo uit den onherboren levenswortel, in stede van broederhede, een bitterheid aan gal en alsem geleed, onder het volk opkwam.

Vandaar Mozes' zoo ernstig vermaan: Dat er onder u niet zij een man of vrouw of gezin, waarin men de goden der heidenen ga dienen, in stede van Jehovah, en dat er niet onder u zij een wortel die gal en alsem draagt.

Op dit zoo ernstig woord komt het Nieuwe Testament tot tweemaal toe terug.

pij.
nten
rken
yd.
ntos,
ssabon
Sept.
Oct.
Nov.
2e en
klijken
telegram-
ZONN;
TS.
AMELDE
eef, rum
and voor
emendheid.
e bekoring
de levens-
50.
Bazant van
sterdam.
van post-
werken.
id en uitkomen,
gijstjes,
rdwij-
kost
f 1.70.
rogiat.
Pharm.
teit.
numageest
a te Oude
aculteit):
Buisloot
f 9.38; te
om f 4.42;
orp f 1.50;
op f 14.10;
f 14.65; te
ndam f 20;
f 26.35; te
f 3.38; te
f 5.144; te
f 5.90; te
f 5.96; te
f 7.45.
Groningen
is:
a heer W.
G. Elshove
gmeester.
rijs op Ger.
80 %.
81 %.
83 %.
toom 91 %.
echt 92 %.
an Minder-
90 %.
dam 88 %.
voor 80 %.
aar 85 %.
acht 80 %.
85 %.
aan 80 %.
aar 80 %.
izen 85 %.
85 %.
sol te Dor-
90 %.
oor
D.
racht 16

Eerst Petrus te Samaria, toen de toevenaar Simon spelen dorst met het Heilige en de apostel hem toeriep: „Gij zijt een gansch bittere gal en samenknooping der ongerechtigheid". En daarna heet 't evenzoo in Hebr. 12: 15: „Toecijnde dat niet iemand verachte van de genade Gods en eenige wortel der bitterheid opwaarts spruitte."

En hoe geheel dit zelfde ook onder ons nog toespassing vindt, men ziet 't gedurig.

Twee broeders in den geloove, beiden ten eeuwigen leven toegebracht, en toch zoo gedurig elkaar het leven verberberend door gal en alsem die opwelt uit 't hart.

Na bender sterven is zulks uiteraard ondenkbaar.

Waren beiden werkelijk ten eeuwigen leven herboren, dan kunnen ze, na hun sterven, niet anders dan in heilige liefde, en zulks voor eeuwig, aan elkander verbonden zijn.

Maar, helaas, zoolang beiden op aarde hun aanzijn voortzetten, siet men het zoo vaak anders: Zoo heel anders zelfs, dat waar de hand van innige, teedere liefde moest saamsnoeren, veeleer bitterheid scheidt, en wat uit 't hart opwelt, soms eer aan gal en alsem doet denken.

Dit nu ligt daaraan, dat we in ons menschelek wezen meer dan één loof hebben, en dat nu, ook waar het nieuwe leven op ons geent is, toch ook in een andere loof van ons bestaan de oude, wilde natuur, uit den oorspronkelijken wortel van onzen persoon, blijft doorwerken.

Op allerlei manier werkt dan uit dien wilden wortel het oude beinzel nog op. Bij den één is het de hoovaardij der zelfinbeelding, bij den ander de greep naar het geld, bij een derde de prikkel van het vleesch, en dan, helaas, niet minder vaak de bitterheid jegens den broeder, met wien men in omwin geraakt.

Ge 't maar na in het leven, en als 't bij een kind van God, in weerwil van zijn toebereiding, helaas, nog zoo telkens het oude getoet blijft, zult ge zoo goed als altoos op een van deze vier stuiten: Hoovaardij, Mammondienst, Zinnenprikkel of Nijver. Nijver dan in dien zin genomen, dat de één den ander niet recht zetten kan, en in hem een sta-in-den-weg ziet voor eigen geluk.

Nu kan dit een bittere opwelling voor een oogenblik zijn, die opkomt en weer verdwijnt. En ook dan is zulke een opwelling voorrekerende, maar dan is er toch de wortel van ons leven niet mee gecmoed.

Doch het jammerlijkst is, dat 't hierbij vaak niet blijft. Dat veeleer zulke een bitterheid niet zelden een duurzame karakter aanneemt. Dat de wortel zelf van 't leven er in betrokken wordt. En dat niet enkel van de oude, echte broederlijke liefde overbleef, maar dat ook bitterheid er voor in de plaats trad, een giftige aandoening van de ziel zoo bitter, dat 't is of gal en alsem uit den wortel zelf van het persoonlijk leven naar boven en naar buiten sijpert.

Een wezenlijk herboren kind van God voelt het demonische hiervan dan wel. Hij bidt er in het Onze Vader tegen: „Leid mij niet in verzoeking, maar verlos mij van den Bozeer." En dit meent hij dan zoo oprecht, dat hij de oogenblikken kent, waarin hij de zonde der bitterheid is te boven gekomen. Maar... die beterschap van het zieleleven houdt vaak niet aan.

Dit is te wijten aan tweeërlei.

Ten eerste hiernaan, dat telkens ook andere personen in zulke een bittere griet betrokken zijn, en dat deze zoo bijna nooit u neerzetten, maar veeleer u gelijk geven en u prikkelen, en de bitterheid bij u verergeten als gold 't hun eigen zaak.

En ten andere werken de feiten van het leven hierop zoo telkens afkondend en verberberend in. Er gebeurt dan allerlei, waar men zich niet buiten kan houden. En gedurig gaat dan de roef weer van de oude wond af.

Nu is dit alles wel te boven te komen. Gelijk we reeds opmerkten, eens, na het sterven, slaat bij Gods kinderen alle bitterheid in teedere liefde om. En feitelijk zijn de voorbeelden met namen te noemen van broeders in het geloove, die reeds hierbeneden den wortel van alle bitterheid te boven kwamen. Dat komt, als van de twee kanten tegelijk de zielevermeling in het gebed gekend wordt, en men niet alleen zelf bidt, maar zoo in Jesus inleedt, dat de Verzoeker onzer zonden bidt voor ons.

Heerlijke voorbeelden van zulke een zoen die de bitterheid te niet deed, kent de historie, en niet zelden kennen we er de voorbeelden wel van in onze eigen omgeving.

Maar bang blijft de worsteling.

Wie daags na zijn bekeering sterft, kent die worsteling niet.

Maar komt er tusschen onze bekeering en ons sterfbed een gedurig gesingerd worden door den golfslag van het leven, dan kan de strijd zoo bang zijn.

Toch mag het worstelen ertegen niet verzaakt.

De wilde loot in ons mag het leven van Gods kind niet meer beheerschen.

Zie, dat ge het *Onze Vader* in zijn volle strekking leert bidden, en ge zijt van 't gif dat in u woelen bleef, af.

Dr. A. K.

Amsterdam, 15-September 1916.

Nu de zomerruete weer voorbij is en onze redactie opnieuw haar arbeid hervat, richt zich de blik in de eerste plaats op hetgeen in de maanden, die achter ons liggen, wel het meest ons kerkelijk publiek in spanning heeft gehouden: de beslissing van de Hervormde Synode in zake den voorgestelden modus vivendi van de Utrechtsche hoogleraren.

Zoals bekend is, hebben de Utrechtsche heeren ter eldier ure hun voorstel, bij de Synode ingediend, publiek gemaakt. Blijkbaar wilden ze een uitvoerige discussie in de pers over het voorstel voorkomen. De Synode heeft met één stem meerderheid zich uitgesproken voor het beginsel in dezen modus vivendi neergelegd, maar ze achtte het voorstel, zooals het daar lag, niet geschikt om het aan het oordeel der Kerk te onderwerpen en besloot daarom, aan de voorstellers te verzoeken hun denkbeelden in representatieve bepalingen om te werken. De Utrechtsche heeren hebben daarop geantwoord, dat dit niet hun taak, maar de taak der Synode was. Het voorstel is daarmee, gelijk terecht is opgemerkt, op de lange baan geschoven en de prognose, of het door de Hervormde Kerk zal worden aangenomen, luidt dan ook niet gunstig.

Maar al schijnt de kans voor dit voorstel om tot wet verheven te worden, niet

groot, toch neemt dit niet weg, dat ook onzerzijds wel een enkel woord over dit voorstel mag gezegd worden, te meer omdat het in onze kerkelijke pers aan een o.i. niet geheel billijke critiek heeft blootgestaan.

Dat dit voorstel, waarbij aan de verschillende richtingen gelegenheid gegeven wordt — want daarop komt het voorstel neer — om op grond van eigen opgestelde geloofsbelijdenis „gemeentekerken" te vormen, die zich dan zelfstandig zouden kunnen richten, bij de Confessioneele aanstoot en ergernis heeft gegeven, is volkomen te begrijpen. Metterdaad zou het dan ook zeer af te keuren zijn, wanneer men in zulke een saamgeleestte groepenrits nog een Kerk van Christus wilde eeren. Wie daarom nog vasthoudt aan de gedachte, dat de Hervormde Kerk als geheel nog een Kerk van Christus is, kan in deze Kerk nooit op grond van Gods Woord toestaan, dat wat men genoemd heeft het ongelooft gereguleerd en geëligiteerd wordt.

Maar voor ons, die in de Hervormde Kerk als *genootschap* onmogelijk meer de Kerk van Christus kunnen zien, en er niets anders in ontdekken dan een *godsdienstige genootschap*, is de nu voorgestelde maatregel een kostelijk middel om wat er nog aan Kerk in schuilt, uit den genootschapsband los te doen raken.

Het is dus volkomen juist ingezien, wanneer Dr. Van Gieken in de *Waarheids-vriend* uitsprekt, dat, gaat dit voorstel door, het laatste teken van een Kerk in dit genootschap wegvalt en de Hervormde Kerk daarmee de laatste pretentie prijsgeeft van als zoodanig nog een Christelijke Kerk te zijn. Voor ons echter kan dit geen bezwaar opleveren. Eer het tegendeel. Alleen zoo bestaat er kans, dat de heterogene elementen in de Hervormde Kerk, in onnatuurlijk verband saamgebonden, uiteenvallen. De weg daartoe wordt door dezen modus vivendi voorbereid. En in dat opzicht zouden we niets liever wenschen, dan dat de Synode dezen modus vivendi zou aannemen en doorvoeren.

De Vrije Universiteit.

Onze Gereformeerde Hoogeschool heeft in den jongsten tijd blootgestaan aan een zeer scherp en aantal, die wel te meer indruk moest maken, omdat hij kwam van een zijde, waarvan men meer sympathie had mogen verwachten, zoolwer voor het beginsel, waarvan ze uitgaat, als voor den arbeid op wetenschappelijk gebied, die door haar gepresteerd werd.

Voor de geestelijke ontwikkeling van ons volk, zelfs van ons Gereformerd volkdeel, had de Vrije Universiteit al bitter weinig bijgedragen. Nu ja, er waren aan de Vrije Universiteit enkele goede historische dissertaties verdedigd, maar wie zou beweren, dat er voor den ontwikkelingsgang der wetenschap uit dissertaties over oude theologen wat te wachten viel? En niet alleen, dat zoo over de onvrijheid van de Vrije Universiteit te klagen viel, maar haar conceptie zelf, hoe geniaal ook bedacht, was een schoon droombeeld. Het Calvinisme was niet bezonnen genoeg om te kunnen vastleggen hetgeen allereerst noodig is voor een eigen wetenschap in het algemeen en die van een eigen universiteit in het bijzonder. De idee van een zelfstandige Gereformeerde Hoogeschool laat zich noch met het Calvinisme, zooals het historisch verscheit, noch met de hedendaagsche wetenschap verbinden.

Prof. Visscher, die zich aldus in de *Waarheids-vriend* uitleet, heeft daarmee zeker een ernstig vraagstuk aan de orde gesteld. Gold zijn critiek alleen den minderen invloed, die dusverre van de Vrije Universiteit is uitgegaan, zoo zou deze critiek tot zelfonderzoek kunnen leiden, in hoeverre in dit verijwt een element van waarheid schuilt. Maar nu haar idee zelf een droombeeld wordt verklaard, dat, hoe schoon ook, niet in de werkelijkheid wortelt en waarvan de levensvatbaarheid zeer twijfelachtig is, is daarmee het bestaansrecht zelf onzer Hoogeschool aangetast.

Ongetwijfeld zal dit vraagstuk dan ook nader besproken worden. Thans volstaan we met op twee andere uitingen te wijzen, die toonen, hoe zeker niet door allen dit oordeel over de Vrije Universiteit onderschreven wordt.

Dr. Slotemaker de Bruine schreef pas in de *Voorspr.* over de dissertatie van Mr. Kegel, die onlangs aan de Vrije Universiteit promoveerde, het volgende:

„Voor de zovoelste maal promoveert aan de Vrije Universiteit iemand over een sociaal onderwerp. Ditmaal dingt de heer C. M. Kegel naar den titel van doctor in de rechtswetenschap met een boek over „de evangelisch-sociale beweging in Duitschland."

In bijna 240 bladzijden wordt deze beweging getekend en beoordeeld.

„Wij kunnen niet nalaten, er onze hartelijke blijdschap over uit te spreken, dat aan de discipelen dezer universiteit zóóveel belangstelling in sociale vragen bijgebracht wordt, dat zij een en andermaal in deze richting hun eerste speciale studie kiezen."

Daarvan moet op den duur ons volk in allerlei kring de vruchten plukken. Dat de sociale vragen na den oorlog voortaan zullen staan, is nu reeds duidelijk. Op dat veld zal menige strijd gestreden worden. Ook menige slag geslagen.

Hebben zij, die in dezen strijd als christenen willen staan, dan voldoende scholing; heeft onze beweging een voldoende aantal leiders?

De Vrije Universiteit helpt althans aan de vorming van hen. Meer — maar het schijnt — dan de andere hoogescholen.

We kunnen slechts wenschen, dat het voorbeeld navolging vindt."

las van de dissertaties aan de Vrije Universiteit geschreven, weet, hoe onbillijk het oordeel van Prof. Visscher is, alsof alleen haar historische dissertaties van betekenis zouden zijn.

En niet minder opmerkelijk is het referaat, dat Dr. W. Lodder, Hervormd predikant te IJlst, op de Friessche predikanten-vereeniging hield over de vraag, wat de grondslag moet wezen van het bijzonder Hooger Onderwijs.

Hij betoogde, volgens het persverslag,

Dat het uitgangspunt voor het bijzonder Hooger Onderwijs niet moet zijn Jezus Christus, noch het woord Gods, noch de belijdenis, maar de gereformeerde beginselen in de belijdenisschriften uitgedrukt. Spreker wilde dezen grondslag terwille van de waarheid en klaarheid, daar op theologisch gebied zóóveel verwarring heerscht.

Dan zouden deze gereformeerde beginselen nader kunnen worden gedefinieerd, opdat en hoogleraar en vereeniging gewaarborgd zijn, dat ze met elkander niet bedrogen uitkomen. De moeilijkheden, aan de Vrije Universiteit indertijd geraken, met het oog op nat. Lohman, moeten er de Vereeniging toe nopen om op klare en heldere wijze uitdrukking te geven aan den grondslag, waarvan de hoogleraar moet uitgaan.

Juist omdat over den grondslag der Vrije Universiteit zoo vaak gestreden is, stellen we het op prijs, dat hier in een kring, die met de Vrije Universiteit in geen verband staat, hetzelfde principiële standpunt verdedigd werd, dat door onze Hoogeschool van meet af ingenomen is.

Zelfs stemmen we gaarne toe, dat het een bedenkelijke leemte is, dat deze „Gereformeerde beginselen" nog niet nader zijn gedefinieerd geworden. En we hopen, dat de tijd niet verre meer zal zijn, dat de Vrije Universiteit aan dit vraagstuk hare krachten wijden gaat.

Ons goed recht erkend.

Hetgeen Minister Cort van der Linden in zijn Memorie van Antwoord schreef naar aanleiding van de bezwaren, door sommige voorstanders van het openbaar onderwijs ingebracht tegen de voorgestelde herziening van Artikel 122 der Grondwet, toont wel, hoe ook in vrijzinnige kringen allengs het goed recht van onzen schoolstrijd erkend is geworden.

Tegenover de bewering, dat de Overheid geroept is voor de volksoyvoeding te zorgen, stelt de Minister dat de *opvoeding der kinderen in de eerste plaats de taak der ouders is*. „Het is een beginsel, zegt hij, dat weinig tegenspraak vindt en in het Burgerlijk Wetboek uitdrukkelijk wordt bevestigd. De Staat kan derhalve regelen en aanvullend optreden, niet echter de taak der ouders overnemen. De Overheid, het onderwijs ter hand nemend, verschaft dezen ouders bijstand om hun eigen taak te vervullen, zooals 's lands belang dit eischt."

Wordt hierna de taak toegegeven, waarvoor we steeds hebben gestreden, dat de opvoeding de taak der ouders is en de Overheid bij het vervullen dier taak slechts bijstand te verlenen heeft, niet minder opmerkelijk is hetgeen de Minister zegt over het bezwaar, dat bij Christenouders tegen het onderwijs van Overheidswege gegeven bestaat. Hij erkent, dat dit bezwaar volkomen gewettigd is, „waarvoor een groot deel der natie het neutrale Overheidsonderwijs niet is overeen te brengen met de taak der ouders, zooals godsdienst en geweten dit voorschrijven. Men heeft dan ook erkend, dat de vrijheid der ouders om het onderwijs voor hun kinderen zelf te bepalen, niet kan aangetast worden zonder gewetensdwang uit te oefenen. Maar al erkende men die vrijheid, men verleende haar eenzijdig beperkt door Staatsoezicht en men dwong anderszijds de ouders als belastingbetalende burgers tot instandhouding van een onderwijs, voor hen onbruikbaar en alleen voor een ander deel der natie bevestigend. De Overheid zeide zij zijt vrij, maar gij bekostigt uw onderwijs en tevens dat van uwe medeburgers. Deze ongelijke verdeling van lasten wordt door de voorstanders van het bijzonder onderwijs gevoeld als een onrechtvaardigheid. Zij, die strijd voeren voor het openbaar onderwijs, zegt de Minister, omdat dit beter is in hunne oogen, vergeten, dat zij een strijd, die allen heiligt kan worden door geestelijke wapenen, beslechten willen door staatsdwang."

Scherper veroordeeling van hetgeen de liberalen vroeger op onderwijsgebied gedreven hebben, is wel niet denkbaar.

En eindelijk, de Minister verklaart, dat subsidieering van het bijzonder onderwijs niet voldoende is, maar dat de onrechtvaardigheid alleen kan worden weggenomen door algemeene financiële gelijkstelling.

„De Regering acht het duidelijk, zegt hij, dat subsidieering van het bijzonder onderwijs geen vrede kan brengen. Subsidieering kan de onrechtvaardigheid vermindern, niet opheffen. Door subsidieering toe te laten, heeft men het beginsel prijsgegeven. Men geeft daardoor aanleiding tot het dilemma: of er is geen onrechtvaardigheid in de vrijheid der school zonder meer, op welken grond geeft gij dan ondersteuning uit de openbare kas? of de onrechtvaardigheid is er wel; waarom zijt gij dan slechts ten deele rechtvaardig? Alleen algemeene financiële gelijkstelling is logisch en alleen zij kan vrede brengen."

Voor deze uitnemende woorden zijn wij den Minister dankbaar. De algemeene financiële gelijkstelling van ons Christelijk onderwijs begeren we niet als een almoeze, maar als een erkenning van ons goed recht uit de handen der Regering te ontvangen. En dat niet een christelijk,

maar een vrijzinnig Ministerie zoo volmondig en onbewimpeld dit goed recht erkent, is wel een der schoonste overwinningen, die in den schoolstrijd kon behaald worden.

Tegelijk moge dit ons moed geven om op den ingeslagen weg voort te gaan. Een halve eeuw geleden was het nog schier ondenkbaar, dat een liberaal ministerie zoo zou gesproken hebben. Het is te danken aan ons aanhoudend protest tegen het onrecht ons aangedaan, dat ook bij onze tegenstanders allengs de conscientie is gaan spreken en de billijkheid van onze klacht is ingezien. Groot is de kracht der waarheid, zeiden reeds de oude Romeinen, en zij zal ten slotte overwinnen. Laat ons, daarop vertrouwend ook op het gebied van het Hooger Onderwijs den strijd voor vrijheid van het onderwijs voortzetten. Een strijd, die alleen beslist kan worden door geestelijke wapenen, mag niet door staatsdwang beslecht worden. Het is dat gulden woord van den Minister, dat we niet moede zullen worden telkens te herhalen, totdat de vrijheid voor heel het terrein van het onderwijs veroverd is.

Parochie-kerken.

In de *Rotterdammer* heeft Mr. G. A. Diepenhorst onder den titel: *De groote steden*, een warm pleidooi gevoerd voor de invoering van het parochiestelsel. „Het ontroerd verschijnsel, zegt hij, dat in onze groote steden de Kerk steeds meer aan invloed en betekenis verliest, teekent zich in schriller kleuren af". Door dien plotselinge groei der steden is de Kerk overrompeld en zijn tal van gevaren en misstanden ontstaan, die niet nalaten zware slagschaduw te werpen over de Christelijke actie in al haar vertakkingen. Waar het aantal inwoners der steden in verloop van dertig jaar bijna verdubbeld is en het aantal predikanten schier overal stationair bleef, kan er van een behoorlijke bearbeiding der aan groeiende massa geen sprake wezen. En toch is het gevaar van verwildering en ontkerstening in de steden het groots en moest de Kerk hier het meest haar kracht ontwikkelen.

En waar behoort de Kerk eigenlijk sterker en beter georganiseerd te zijn dan in de groote steden? Niet ten onrechte is wel gezegd, dat de groote slag tusschen Christus en Antichrist in hoofdzaak een stedenslag zal zijn. Vooral in de steden ligt satans kracht. Hier krijchen de waaivleken en stijgen de eerste revolutiekreften onhoog. Naast de Kerken staan er de theaters, die door een toever van licht het volk loeken om het op te voeden in ongodsdiensheid en zedeloosheid. Tusschen de schitterende straten, waarin de weelde en het sinnenprikkelende zich uitstalt, schuilen de donkere achterbomen, die besmettingshaarden der ongerechtigheid. Hier ligt het arbeidsveld der lichte schuwe elementen, die het platteland mijden om hier hoogtij te vieren. Hier wordt door het rumoer van het drukke verkeer de stem der hongerige ziel gesmoord, en is 't leven te druk en te gejaagd om tot zich zelf in te keeren en dringt de verleiding naar uitspanning en genot zich in hare meest bekorende vormen op. Hier is zoo overvloedig veel, dat afrekt van het Evangelie en zuigt naar een loekend leven van genotzucht en zonde. Hier vreet het ongelooft het diepst in, worden de meeste levens verwoest en zielen vergiftigd.

Vergens moest de Kerk dan ook meer als juist in de groote steden een geweldige kracht ontploopen en tegenover al die verleidelijke machten een sterke, goedgewapende gemeente stellen. In plaats daarvan is echter de klacht algemeen, dat het kerkbezoek vermindert en de invloed op het volk geringer wordt.

De oorzaak hiervan ligt echter niet alleen en zelfs niet in de eerste plaats in het onvoldoende aantal predikanten, maar vooral, merkt Mr. Diepenhorst terecht op, in het *geen aan herderlijke werkers*. In de massale ongedeelde stadskerk schuilt het groote gevaar, een gevaar dat door de bestaande wijk-indeeling niet voldoende te bezwaren is.

Waarom dit zoo is, zet hij aldus uiteen:

„Bij den bestaanden toestand treedt de stadspredikant op voor een geheele plaats van voor zijn gemeente. Nu eens prekt hij in dit deel en dan weer in dat deel van de stad, zonder telkens op de hoogte te zijn of te kunnen zijn met de speciale noden en behoeften zijner hoorders. Het persoonlijk verkeer kan hem alleen op de hoogte houden met de twijfelingen en de worstelingen, waardoor hun geestelijk leven wordt aangegrepen."

Dit nu is bij het stelsel van „rondpreken" eenvoudig een onmogelijkheid, en het gevolg is dat de predikant zich vrijwel tot algemeenheden moet beperken, terwijl menig kerkganger met den leekendichter klaagt:

Gij predikter daar hoog in de lucht
Hebt gij dan geen woord voor mij?

Aan een stelselmatig zich vertoonen in de huizen van de menschen, die 's Zondags onder hun gehoor zitten, kunnen de predikanten eenvoudig niet beginnen. Dat zou voor ieder persoonlijk bearbeiding der geheele stad betekenen. En toch valt het niet te loochenen dat juist voor de menschen, die in de groote steden op de fabrieken en de kantoren met allerlei ongehoord propagandea bestookt worden, een voortdurend samenhangende prediking uit één stuk zoo dringend noodig is, om hen te wapenen tegen alle wind van leer.

Zoo gaat hij menigen zich ontevredenheid en onvoldaanheid openbaren en neemt de lof van de Kerk-beweging toe.

Ook de gemeente zelf heeft onderling zeer weinig contact en zwemt als bijen uiteen in kleine groepjes, die zich om een bepaald predikant scharen en dezen overal naloopen.

Hoevelen zijn van het platteland naar de groote steden getrokken om in de fabrieken of elders hun brood te verdienen, die niet bestand tegen de verleiding van het groote stadsleven en langzamerhand hun kerkgang misluden voor een bezoek aan de vreugdetent, die zoo bekoorlijk weten te lukken? Zoo ontstaat op allerlei wijze een breede schare onverschilligen en religieus-avakele naturen, die gedoopt zijn en nog belijdenis deden, maar allengs van de

Kerk afdwalen. Doordat ze verloren gaan in de groote massa, niemand hun voortdurende afwezigheid opmerkt, kan van een opwekken dezer onverschilligen geen sprake zijn."

Ongelooft en socialisme vinden alsoo een wel toebereid bodem om welig op te schieten. Met het in zijn aard anti-christelijk socialisme worden nieuwe stadsdeelen als 't ware bestormd en het stuit daarbij niet op den tegenstand, die verwacht mocht worden.

Het kerkelijk leven ten plattelande, dat deze bezwaren ondervangt en waar de toestand nog beantwoordt aan het beeld van den herder, die zijn schapen, welke hij alle kent, naar een vast bestek leidt, bloeit dan ook veel rijker en oefent meer kracht uit. Ja, de toestanden in zelfstandige wijkkerken als Watergraafmeer, Charlois, Delfshaven, Katendrecht e.a. zijn, naar aller oordeel, reeds veel gunstiger dan in de steden Amsterdam en Rotterdam.

In het belang van het kerkelijk leven en daarmee ook van onze geheele Christelijke actie, zullen de stadkerken tot de invoering van het parochiestelsel moeten overgaan.

Na er op gewezen te hebben, hoe ook Chalmers, de stichter der Vrije Kerk in Schotland, tot invoering van het parochiestelsel in de groote steden is overgegaan en welk een rijke vrucht ditzelfde stelsel in de Roomsche Kerk heeft afgeworpen, eindigt Mr. Diepenhorst met te zeggen, dat het vraagstuk nu reeds lang genoeg van alle kanten bezien en besproken is, en het meer dan tijd wordt om niet langer in het oude zog voort te varen, maar tot ingrijpende maatregelen over te gaan. Alleen dan zal het zoo dringend noodige Evangelisatiewerk krachtig ter hand kunnen worden genomen, en van hoever strekkende betekenis dat zou wezen ook voor onze Christelijke, staatkundige en maatschappelijke actie, laat, zegt hij, zich gemakkelijk begrijpen.

Men weet, hoe ook onze redactie telkens weer op hetzelfde aambeeld geslagen heeft.

Tot dusver, helaas, zonder veel vrucht. Daarom verblijden we ons, dat nu eens niet een theoloog, maar een rechtsgeleerde dezelfde bezwaren, die ook onzerzijds waren ingebracht tegen het stelsel van de massale stadskerken, kwam uiteenzetten in een politiek blad.

Welke van onze stadskerken heeft den moed met het conservatisme te breken en door *danten* te toonen, dat het levensbelang van Christus' Kerk haar boven ingeroeste vooroordeelen en gewoontesleuren gaat?

Het is metterdaad meer dan tijd, dat eindelijk gehandeld wordt, waar de verwildering en ontkerstening van onze stadsbevolking hand over hand toeneemt.

De kleuren waarmee de heer Diepenhorst den toestand schilderde, waren schrill, maar wie de werkelijkheid kent, weet, dat hij allermint overdreef.

Op 't platteland mag de Kerk nog haar invloed op de bevolking behouden hebben, in de steden is de groote massa geheel aan de tucht der Kerk onttrokken.

Welk een ontzettende schuld zou de Kerk dan op zich laden, wanneer ze, door hardnekkig conservatisme gedreven, het redmiddel, dat van allen kant haar wordt aangeprezen, om den wassenden vloed van ongelooft en socialisme te keeren, ongebruikt liet.

Ook hier geldt de oude spreuk: Deliberante Senatu perit Saguntum.

Tewijl men deliberceert, gaat de bedreigde veste verloren.

De positie der Theologische faculteit aan de Stedelijke Universiteit te Amsterdam.

Toen door de emeriteering van de hoogleraren in de Theologie De Bussy en Bruining twee vacatures in de Theologische faculteit te Amsterdam ontstonden, die door den Gemeenteraad vervuld moesten worden, is door Prof. Fabius de vraag opgeworpen aan de orde gesteld, of het niet beter ware deze vacatures onvervuld te laten en aan de Regering te verzoeken, dat Amsterdam onthouden werd van de verplichting om aan haar gemeentelijke Universiteit een Theologische faculteit in stand te houden.

Veel nut doet deze Theologische faculteit niet.

Sinds de Gemeenteraad weigerde de Kerkelijke hoogleraren van de Hervormde Kerk te bezoldigen, heeft de Synode der Hervormde Kerk deze Theologische faculteit geboycot en weigerde ze het candidaatsexamen dezer faculteit te erkennen. Gevolg was, dat de studenten, die een predikant in de Hervormde Kerk begerden, naar elders vertrokken en de Theologische faculteit feitelijk alleen dienst deed voor de kweekelingen van de Doopsgezinde en Lutherse seminaria. De geest in deze Theologische faculteit werd zoo ultra modern, dat het seminarie der Hersteld Lutherse Kerk intusschen naar Utrecht overgeplaatst werd. En wat reden is er voor den Gemeenteraad van Amsterdam om een Theologische faculteit in stand te houden, die praktisch alleen belang heeft voor twee kleine Kerkgenootschappen in ons vaderland.

Het college van Burgemeester en Wet-houders heeft dan ook aan Curatoren verzocht hun mening te kennen te geven over de kwestie van de opheffing der Theologische faculteit. Dat zoolwel de Senaat als de Theologische faculteit zelve wier advies werd gevraagd, zich tegen deze opheffing verklaarden, was te voorzien. Ook Curatoren bleken van oordeel, dat de Theologische faculteit voorsnog niet kan worden gemist; ze meenden bovendien, dat een verzoek aan de Regering om in die opheffing te bewijlen, vermoedelijk, evenveel als in 1892, toen gelijk verzoek werd gedaan, niet zou worden ingewilligd.

Van meer belang is het oordeel van

Burge
de dV
facult
staand
Ze ste
Bussy
Wegen
Remor
Brunin
hoogle
gezind
den A
aanga
behoor
brengt
bij de
Maar
worden
verder
het he
Burge
Raad
uithoo
den n
aan h
gangs
1905
geering
dienen
Theole
versiet
bet, a
een e
dat de
de R
vervull
gelegd
alleen
daar h
weg n
gemeen
om v
zioning
heid t
W, d
aan te
aan te
hoe d
onderv
Toer
van d
deel
nieuwe
de Th
univers
uit om
Regeer
regelin
hebben
hooren
den w
stellen
deed
Nemes
een t
bestaa
listen
gekome
teit m
daar h
Kerk
Maar
kerke
aan d
geen f
Intu
gewen
ben i
eenig
Fabius
te we
wijzig
volge
teit v
haar l
niet l
Theol
Met
Regeer
al ge

In h
K. V
te Mar

1. I
EN Z
verta
Lage
Akku
SAM
en ho
rtier
de ho
in de
theolo
drietal
Jesue
1636
Het
APOLO
RUM A
TAB. I
DIVIN
ADMIN
Doo
ten t
Utrech
Akade
met h
de Ke
De
haagde
zijn a
schap
tot-16
van A
werd l
Akade
ANDR
Ond
bekem
predik
jaren
van u
Des